

Nr. 14.

Ankom till riksdagens kansli den 14 maj 1918 kl. 11 f. m.

Andra kammarens första tillfälliga utskotts utlåtande nr 14 i anledning av väckta motioner om skrivelse till Kungl. Maj:t angående upplösning av sambandet mellan kyrkan och staten.

I en inom andra kammaren av herr *Berglund m. fl.* väckt motion, nr 289, hemställes, att riksdagen måtte i skrivelse till Kungl. Maj:t an hålla om utredning på vad sätt det nuvarande sambandet mellan stat och kyrka må upplösas samt om omedelbara åtgärder i syfte, att allt av statskyrkan utövat tvång på oliktankande måtte fullständigt upphävas.

I en annan inom andra kammaren väckt motion, nr 293, hemställes av herr *Möller m. fl.*, att riksdagen behagade besluta att i skrivelse till Kungl. Maj:t anhålla, det täcktes Kungl. Maj:t låta verkställa en allsidig utredning, på vad sätt det nuvarande sambandet mellan kyrkan och staten lämpligen må varda upplöst.

På grund av dessa motioners inbördes sammanhang har utskottet ansett dem böra behandlas i samma utlåtande.

Med avseende på vad resp. motionärer anført till stöd för sina yrkanden får utskottet hänvisa till motionerna.

Frågan om kyrkans skiljande från staten har behandlats såväl inom riksdagen som inom kyrkomötet. *Historik.*

Bihang till riksdagens protokoll 1918. 13 saml. 1 avd. 14 häft. (Nr 14.)

Motion vid
riksdagen
1909.

I en motion, avgiven inom andra kammaren 1909, hemställde herr Janson i Bråten, att riksdagen behagade besluta att i skrivelse till Kungl. Maj:t anhålla, det täcktes Kungl. Maj:t låta verkställa en allsidig utredning, om och på vad sätt det nuvarande sambandet mellan kyrkan och staten lämpligen må varda upplöst samt till riksdagen inkomma med de förslag, vartill denna utredning må giva anledning.

I sin motivering till denna motion anförde motionären bland annat följande:

»Det är ingalunda kyrkans och den kristna religionens fiender, som här framtråda såsom de egentliga bärarna av denna tanke. Tvärtom är det en stor del av den kristna religionens mest hängivna vänner, som på enskilda och offentliga möten samt i pressen diskuterat frågan. Att de frikyrkliga äro intresserade av denna sak ligger i öppen dag. — — Det är således endast en konsekvens av deras övertygelse såsom frikyrkliga. — — Att det för staten vore fördelaktigt, anser jag uppenbart. Regering och riksdag skulle då slippa icke allenast arbetet, omsorgen och bekymren för kyrkan och dess prästerskap utan skulle bli befriade från att nödgas föreslå och pålägga skatter av flera miljoner årligen till kyrkliga ändamål, som nu måste krävas av svenska folket, så länge kyrkan är statsinstitution. — — För kyrkan vore det utan gensägelse en fördel så stor, att den aldrig kan överskattas, om hon i stället för att för sin existens vara helt beroende av staten, bleve befriad från detta beroende. — — Då nu emellertid kyrkomötet för sin del i fjol avslog motionen om utredning i detta hänseende och således kyrkan sagt ifrån, att hon fortfarande håller på föreningen, men då denna fråga har så mycken rättvisa och sanning i sig, har jag ansett det som en bjudande plikt att giva riksdagen ett tillfälle att säga sin mening, om riksdagen vill vara med om en utredning av hithörande spörsmål. Om kyrkan bävar för att taga första steget, som enligt min tro förr eller senare måste tagas, så anser jag, att riksdagen bör göra det och hos Kungl. Maj:t anhålla om en allsidig utredning av frågan.»

Det första särskilda utskottet, till vilket motionen hänvisades, yttrade i ärendet: »Även om utskottet ansåge det kyrkopolitiska läget i vårt land hänvisa på lämpligheten eller nödvändigheten av kyrkans skiljande från staten, kan dock utskottet, som lika med motionären inser, att oerhörda svårigheter äro förenade med en så stor och mångsidig frågas tillfredsställande lösning, ej tillråda, att i avbidan på den av motionären ifrågasatta tidsödande utredningens verkställande, det angelägna spörs-

målet om nya grunder för regleringen av prästerskapets avlöning skjutes åt sidan.»

På grund härav yrkade utskottet avslag på motionen i fråga.

Mot utskottets utlåtande hade herr Byström avgivit reservation, vari yrkades bifall till motionen.

Under överläggningen i andra kammaren yttrades av biskop v. Schéele bland annat: »Även jag anser en *allsidig* utredning icke kunna vara annat än nyttig med hänsyn till det läge, vari den synnerligt viktiga frågan om förhållandet mellan stat och kyrka i vårt land nu kommit. Det från skilda håll här i landet allt mer otvetydigt framträdande betraktelsesättet av prästerna inom svenska kyrkan såsom rätt och slätt statstjänare, likställda med andra statens tjänstemän, har medfört anspråk, som äro oförenliga med själva begreppet av en kristen kyrka. Därför måste svenska kyrkans mer djupseende vänner icke mindre än hennes aktningsvärda motståndare önska frågans utredning i första rummet ur principiell synpunkt. Men därtill komma ock de faktiska svårigheter, som äro förenade med en så stor och mångsidig frågas tillfredsställande lösning, och vilka utskottet icke tvekar att i likhet med motionären be-teckna som 'oerhörda'.

Vad jag föreställer mig den föreslagna utredningen särskilt skulle tjäna att lägga i dagen, är kärleken hos de djupa lagren ute i landet till Sveriges kyrka trots våra, prästernas, många och stora brister, en kärlek, som jag är övertygad skulle visa sig hava vida fastare rötter i vårt folks hjärtan, än vad en del yttranden i denna kammare icke blott i dag utan jämväl vid andra tillfällen givit anledning antaga. Detta är min tro, mitt hopp. Skulle åter mot min förmodan resultatet av den ifrågasatta utredningen bli ett helt annat, nå, då anser jag även det önskvärt, ja nödvändigt, att skilsmässan — hur smärtsam en sådan än komme att kännas för mig och många — sker, emedan då den oundgängliga förutsättningen för en sådan förbindelses gagn och glädje, *folkets förtroende*, saknas.

På grund av vad jag nu antydningssvis anfört, ber jag, herr talman, få yrka bifall till herr Byströms hemställan, med uttryckligt framhållande av detta *om* eller *huruvida*, varmed hans liksom motionärens utrednings-förslag ju inledes.»

Andra kammaren biföll reservationen, men frågan förföll, enär första kammaren fattade sitt beslut i överensstämmelse med utskottets hem-ställan.

Motioner vid kyrkomötet.

I kyrkomötet väcktes åren 1908, 1909 och 1910 motioner av herr Waldenström, i vilka kravet på kyrkans skiljande från staten framställdes. I motiveringen till motionen år 1909 yttrades bland annat:

»Det är säkerligen ingen av kyrkomötets medlemmar, som icke inser, att den socialpolitiska utvecklingen går i den riktningen, att kyrkan förr eller senare måste skiljas ifrån staten. Visserligen icke i den meningen, att staten skulle upphöra att intressera sig för religionen. Religionen är det kraftigaste medel, som finnes till befordrande av folkets andliga lyftning och sunda utveckling ävensom av socialt och politiskt framåtskridande, vilket just är statens mål. Därför kan staten omöjligen vara likgiltig för densamma, då det ju måste vara hans plikt att begagna sig av alla medel, som kunna tjäna hans ändamål. Men i den meningen måste förr eller senare kyrkan skiljas från staten, att hon upphör att vara en statsinstitution. Att hon f. n. är en sådan, det har flera gånger uttalats av riksdagen, utan att på något sätt röna motsägelse. Säsom statsinstitution är hon underordnad staten samt för sin tillvaro, sin organisation och sin ekonomi beroende av staten. Statskyrkan har visserligen en egen representation uti kyrkomötet, men den har tillkommit genom statsmakternas beslut och kan när som helst upphävas genom statsbeslut. — — Att detta kyrkans beroende av staten är onaturligt samt väsentligen hinderligt för kyrkans egen utveckling, därom torde alla vara ense.»

Samtliga dessa herr Waldenströms motioner blevo av kyrkomötet avslagna.

Utskottet.

De vid årets riksdag föreliggande motionerna avvika i så måtto från motionen vid 1909 års riksdag, att årets motionärer begränsa kravet på utredning till frågan *på vad sätt* sambandet mellan kyrkan och staten må upplösas, under det herr Janson i Bråten velat ha utredning jämväl av frågan *om* eller *huruvida* upplösandet av detta samband måtte kunna ske. Årets motionärer utgå således från den förutsättningen, att sambandet mellan kyrkan och staten ovillkorligen *bör* eller *skall* upplösas, under det föregående utredningskrav varit *förutsättningslöst*.

Vill man få en riktig bakgrund för denna viktiga frågas bedömande, torde det ej vara utan betydelse att något beröra statskyrkokotankens utveckling i vårt land under gångna tider.

Om statskyrkotankens idé är den, att statens högsta styrelseorgan också skall vara högste vårdare jämväl av folkets religiösa angelägenheter, kan ju en motsvarighet till denna tanke sägas ha förefunnits redan i vårt folks förkristna kult, i det folkets styresmän, som hade att sörja för landets försvar, upprätthållandet av lag och rätt m. m., också hade att vårda sig om folkets religiösa behov.

Med kristendomens införande kom detta förhållande så småningom att upphöra på grund av den katolska kyrkans internationella karaktär och dess ställning till påven, vilken snart erkändes som den svenska kyrkans högste styresman. Genom reformationen ställdes konungen i spetsen för de religiösa angelägenheterna, och, sedan den kyrkliga enheten genom Uppsala mötes beslut manifesterats, kommo under trycket från katolicismen, som hotade så väl de kyrkliga som de nationella intressena, dessa intressen att så sammansmälta med varandra, att under den följande tiden begreppet svensk knappast kunde tänkas utan samband med begreppet luthersk kristen. Därmed hade ock skapats en fast grund för sambandet mellan kyrkan och staten, och detta samband blev i 1686 års kyrkolag ytterligare befast. Inom staten voro de kyrkliga intressena företrädade genom prästerskapets representation såsom eget stånd vid riksdagarna.

Prästerernas ställning såsom den andliga kulturens målsmän gjorde, att deras ämbetsgöromål kommo att omfatta en mängd uppgifter utöver de rent religiösa. Genom sin högre bildning, genom den ansvarskänsla, själva ämbetsställningen var ägnad att väcka, blevo de skickade att taga hand om än den ena än den andra uppgiften, som nya samfundsförhållanden skapade, och en hel mängd sysslor lades på dem, så att det icke sällan klagades, att de därigenom drogos bort från sin egentliga livsuppgift. Många av dessa sysslor hava nu visserligen blivit lagda på andra ämbets- och tjänstemän eller på folkets valda förtroendemän; dock återstå många rent världsliga göromål, som ännu vila på prästerskapet.

Om än, såsom ovan antytts, någon gång uttalats bekymmer över, att prästerskapet genom de många världsliga bestyren drogs bort från sin egentliga uppgift, så kan man dock säga, att man under mer än tvänne århundraden väl fann sig i både kyrkans insats i det statliga livet och statens inflytande på de kyrkliga angelägenheterna.

Småningom inträdde under 1700-talet en förändring, då en friare kyrklig rörelse vann insteg utan att dock medföra några mera djupgående förändringar i de kyrkliga förhållandena.

Fram emot mitten av adertonhundralet tillkommo emellertid nya faktorer av djupt ingripande betydelse. Det var den religiösa väckelse, som då hos breda lager av vårt folk trängde sig fram och krävde friare former för det religiösa livet. Då kyrkan i allmänhet ställde sig jämliken oförstående gent emot dessa andliga rörelser, kommo dess anhängare, de så kallade frireligiösa, ofta att träda i skarp opposition mot kyrkan och fordrade att utan intrång från dess sida få utöva sin religiösa verksamhet.

Även andra från kyrkan mera avvikande meningsriktningar, exempelvis metodismen och baptismen, ha småningom vunnit insteg, och krav på vidgad religionsfrihet ha efter hand både framförts och tillgodosetts.

Gång efter annan har då ock kravet på kyrkans skiljande från staten förts fram. Oftast har detta krav kommit från de frireligiösa, och det råder intet tvivel därom, att det varit förestavat av rent religiösa motiv. Man har förmenat, att kyrkan, som bör vara en sammanslutning av idel uppriktiga kristna, genom att vara en statsinstitution, vilken strävar att inom sig kvarhålla även dem, som ej av övertygelse omfatta kristendomens sanningar, har utplånat gränsen mellan troende och icke troende, varigenom det personliga fromhetslivet förlorat i innerlighet och djup. Man har vidare pekat på, att genom varjehanda inflytelser, bland annat från den vetenskapliga forskningen på skilda områden, trängt in åskådningar, som ej stämma överens med kyrkans lära. Ja, många finnas, som ställa sig t. o. m. fiendliga mot denna lära och som känna det som ett tvång att det oaktat nödgas tillhöra statskyrkan. Då således den enhetlighet i religiöst avseende, som bör vara en oundgänglig förutsättning för statskyrkans fortvaro, ej längre förefunnes, har ock, menar man, statskyrkan förlorat sitt existensberättigande.

Från motsatta sidan ha ock framförts starka skäl för statskyrkans bibehållande. Man har framhållit bland annat, att i vårt land kyrkan under århundraden genomlevat en historia så sammanhängande och sammanvuxen med statens, att slitandet av sambandet dem emellan ej kan ske utan skada för dem båda; att på kyrkans prästerskap lagts en mängd rent administrativa uppgifter, för vilka det möter stora svårigheter att finna nya organ; att kyrkans skiljande från staten skulle medföra konsekvenser, som ingalunda voro eftersträvansvärda, såsom kristendomsundervisningens skiljande från våra skolor, prästutbildningens lösgörande från universiteten o. s. v.

Av vad här endast antydningssvis anförts torde framgå, att spørgmålet om kyrkans skiljande från staten är en synnerligen djupgående fråga, som ingalunda låter sig lätt överblickas. Utskottet anser därför, att en utredning av denna fråga kunde från så väl statens som kyrkans synpunkt vara önskvärd, och vill ej ställa sig avvisande till en sådan, fastän utskottet är medvetet om de oerhörda svårigheter, som därmed äro förbundna. Denna utredning borde då omfatta frågan i hela dess vidd. Den borde främst taga sikte på att utröna, huruvida kravet på kyrkans skiljande från staten uppbäres av en mera allmän folkmening, vilka samfundslivets förhållanden, som av sambandets lösande skulle påverkas, vilka verkningar det skulle medföra i avseende på administration, undervisningsväsen, folkets sedligt religiösa liv m. m.

Först sedan en sådan allsidig utredning föreligger, blir det möjligt att på mera sakliga grunder fatta ståndpunkt till frågan.

Årets motionärer hava emellertid i sina yrkanden velat få till stånd en utredning endast av frågan, *huru* sambandet mellan kyrkan och staten må upplösas. De utgå således utan vidare från den förutsättningen, att detta samband *bör* och *skall* upplösas. Då utskottet, som ovan framhållits, ej i frågans nuvarande läge anser sig kunna fatta bestämd ståndpunkt i nämnda avseende, får utskottet hemställa,

att förevarande motioner icke måtte till någon andra kammarens åtgärd föranleda.

Stockholm den 13 maj 1918.

På utskottets vägnar:

ARTHUR ENGBERG.

I förevarande ärendes slutbehandling ha deltagit: herrar *Engberg, Berggren, Viklund* i Oviken, *Eklund, Söderberg, Svensson* i Eggelstad, *Swarthing, Jungnell, Bergström* i Högsön och *Månsson* i Backa.

Reservation

av herrar *Engberg*, *Viklund* i Oviken, *Svensson* i Eggelstad och *Söderberg*, vilka med hänvisning till den motivering, som avgivits i herr *Berglunds* m. fl. motion nr 289 och herr *Möllers* m. fl. motion nr 293, ansett, att utskottet bort hemställa,

att andra kammaren för sin del måtte besluta, att riksdagen i skrivelse till Kungl. Maj:t ville anhålla, det täcktes Kungl. Maj:t låta verkställa en allsidig utredning, på vad sätt det nuvarande sambandet mellan kyrkan och staten lämpligen må varda upplöst.
